

LES DIFERENTS INTERPRETACIONS DE LA CARITAT EN EL DRAMA DE VERDAGUER*

Joan TORRENT i FÀBREGAS

No hi dubte que la caritat fou l'eix de l'apostolat sacerdotal de mossèn Cinto, un dels principals suports de la seva personalitat mística i de poeta. Mossèn Cinto, gran místic de la caritat. El cas és, però, que mentre en la seva poesia la virtut teològica resplendeix com un sentiment sublimíssim, pur i diàfan, indiscutit, en l'aplicació pràctica, malgrat ésser obsessiva i haver assolit el caràcter d'abnegació heroica, aquella no fou potser prou palesa als ulls de les persones qualificades que havien de jutjar-lo, mereixent a voltes d'elles una trista fatal incomprensió.

Cal reconèixer que si mirem l'ideal de caritat de mossèn Cinto, en la seva aplicació pràctica, resulta quelcom simple i a la vegada complicat, o si voleu, confós. Objectivament hom podria comparar-lo a un arbre esponerós, mig tapat i ofegat per algunes plantes parasitàries —els exorcismes, els deutes, la família Duran— que, alimentant-se de la mateixa saba, potser no el deixaren percebre tal com era. I si, com crec, tots estem d'acord que la incomprensió tingué una part essencial en el drama, el fet que no fos reconeguda àmpliament pels superiors jeràrquics la intenció nobilíssima, la dèria caritativa que va patir mossèn Cinto, va ésser, a parer meu, allò que va contribuir més a exasperar-lo i a fer-li prendre actituds extremes, particularment l'autoreferent i l'acusatòria.

Tots els articles d'*En defensa pròpia* destillen una amargor infinita, i jo la interpreto com l'impacte en la sensibilitat del poeta-sacerdot, produïda per la incomprensió dels seus propòsits elevats, pel seu ideal de caritat menyspreat. Quina decepció més punyent, quina ferida viva ens fan veure aquelles paraules seves: «¿Quin mal he fet doctor Morgades per tractar-me com no ha tractat a cap altre sacerdot?»! Ell tingué la convicció d'haver estat tractat injustament. Els seus articles exculpatoris són un clam de justícia.

Quin fou, en què va consistir l'ideal de caritat de mossèn Cinto? I a què es degué que la intenció pura seva no li fos reconeguda i que fracassés repetidament? Repetidament, perquè la incomprensió es va produir per part del doctor Morgades, però abans potser també per la del bisbe barceloní doctor Català i per la de Claudi López.

*Publicat amb el mateix títol a «*Criterion*», núm. 2 (1959), pàgs. 102-121.

Característica de la caritat verdagueriana: la desmesura. — A Vinyoles, on va exercir per primera vegada el ministeri sacerdotal, mossèn Cinto demostrà ja la importància que en ell tindria la caritat. El gest de treure's un mos de pa de la boca per socórrer un desvalgut, fóra un bon retrat del jove vicari, futur autor del *Idillis i cants místics*. Coltell atribuï l'anèmia que tant el turmentà — i que fou la causa que hagués de deixar la parròquia — a la pobresa d'aquesta i a l'ascetisme que encara s'imposà. Altrament, pensem que, terciari ja en edat de fadrí, ben jove es manifestà la seva simpatia vers el *poverello* d'Assís, que havia d'anar augmentant fins a culminar en el període de la Gleva.

Des del principi és palès el caràcter compassiu de mossèn Cinto, qui propendia a la donació cega, i no s'aturava en el límits de la prudència. Caldria atribuir aquesta extremitat a la sensibilitat fortament excitable i a l'emoció sempre a punt de desfermar-se; qualitats que, dirigides vers la creació literària, havien de convertir-lo en un poeta genial. En el preciós memorial que mossèn Pere Roca, capellà custodi del santuari glevatà, ens llegà, referent a l'estada, allí, de Verdaguer, ens diu d'aquest que «professava un afecte singular als pobres i desgraciats, als quals socorria més de lo que li permetien els seus interessos, de manera que quan donava o afavoria als pobres, era com cego, puix mai mirava el que li restava». I també que «la compassió i miseriòrdia de mossèn Jacinto era tanta que ratllava en extrem i per altra part tenia com un avorriment als interessos...; la seva caritat no tenia límits».

Podem dir que aquest esquema caracterològic fou vàlid i es mantingué tota la vida; determinat per circumstàncies adients, en presència d'allò que excita el seu sentiment compassiu, mossèn Cinto reaccionà sempre amb aquell impuls vehement de despreniment total, més enllà de tota mesura i prudència. I això havia de tenir una importància capital en el cas d'ell, fins al punt de crear les condicions d'un drama personal, quan es trobà que els seus superiors, als quals havia de donar compte dels actes, eren persones dotades d'un equilibri emocional, d'un sentiment compassiu totalment controlat. Vegem com s'esdevingué la topada.

Almoïner dels marquesos de Comillas. — Fins havent passat alguns anys, essent capellà dels López, no es repetiren les condicions de Vinyoles, de trobar-se cruament davant l'objecte compassiu, però ara resultaren considerablement amplificades amb l'avinentesa d'encomanar-li el segon marquès, don Claudi López, el repartiment de l'almoïna al palau barceloní de la Portaferriosa.

Al principi, mossèn Cinto va complir aquella funció amb una certa fredor. No es pot dir que s'hi lliurés. El motiu d'això fou, sens dubte, la poesia —el poema *Canigó* abassegava aleshores tot el seu entusiasme—, però també el fet d'haver trobat un auxiliar idoni, mossèn Magí Cornet, una ànima sadollada de franciscanisme, en el qual pogué reposar confiadament.

En un període crític vital en què l'ambició poètica es trobava satisfeta del tot, un viatge que féu a Terra Santa va sotraguejar de soca-rel mossèn Cinto,

convertint-lo de poeta-sacerdot en sacerdot-poeta. Si hi afegim la circumstància que per aquell temps perdé l'ajut preciós de mossèn Magi per al repartiment de l'almoina, tindrem explicades, de manera sumària, les raons interna i externa per les quals des d'aleshores mossèn Cinto es dedicà materialment a la tasca caritativa. I ho féu ara de ple, amb tota la vehemència.

Una obsessió: practicar la caritat en gran escala. — El marquès de Comillas, que tenia en gran concepte les virtuts del seu capellà, es pot dir que no li posà fre ni mida en les almoines, i encara féu més, sense proposar-s'ho: havent anat a Madrid, pràcticament el deixà en completa llibertat en el palau de Portaferrixa, i aquest, poc menys que a disposició d'ell.

No va necessitar més mossèn Cinto per a desfermar aquella intensa campanya de caritat ben sabuda dels barcelonins. Si el substitut de mossèn Magi com a auxiliar almoiner, mossèn Joan Güell, jove i no gens bregat, confessava que restà espantat, de bell antuvi, en veure el món de misèria i malalties en què li caldria actuar, podem suposar de quina manera un reactiu tan fort devia afectar un caràcter tan sensible com el del mossèn Cinto. No hi ha pas dubte que els quatre o cinc anys que aquell paroxisme de caritat va durar, l'almoiner va abraçar estretament la causa dels desvalguts i s'identificà amb la pobresa. El lliurament total de la persona, amb el malbaratament de forces físiques i el neguit que el posseí, estigué adreçat a remeiar les necessitats corporals —la fam i la malura—, però també les necessitats espirituals, i això valent-se de tots els mitjans. En mants llocs de les lletres als marquesos trobem al·lusions a la conveniència d'intensificar la campanya caritativa. Aquell món de misèria que se li obria als ulls li féu veure la insuficiència dels mitjans, i que calia una acció més ampla, practicar —segons expressió seva— la caritat en gran escala. La proximitat del primer de maig, data fatídica esperada pels descontents de l'ordre social per a manifestacions de violència, li agullonà el neguit.

Pel camí de les imprudències. — A més dels mitjans que podem considerar ordinaris, entre ells la confessió, l'almoiner recorregué a un altre que cregué que era de força eficaç: els exorcismes. No hi ha dubte que en ells hi buscà la finalitat sanativa, o sigui, de provocar amb eficaçia la doble salut espiritual i corporal, valent-se de l'expulsió diabòlica. Encara hi veié més, però, en les declaracions dels prestesos posseïts, una font de revelació del maligne, que podia ésser profitosa i calia per tant explotar.

Són sabuts, en bona part, els detalls d'aquella activitat, vertadera campanya exorcística, que mossèn Cinto emprengué, amb un altre sacerdot. Cal tenir present que ell es col·locà, de primer antuvi, en una actitud il·luminista, essent conscient de la insuficiència dels propis dots dialèctics i de la base teològica. Els esforços per a estendre aquella pràctica no cal dir que eren un fort atreviment, i d'una manera raonable no es podien prosseguir sense el consentiment de l'autoritat eclesiàstica, que li fou negat. Aquesta prohibició hagué de tenir, als ulls del capellà-poeta, el caràcter d'una incomprensió, la primera; hem d'interpretar així la resistència que oposà ja aleshores als ma-

naments dels seu bisbe residencial, i que fou la causa principal del trasllat a la diòcesi d'origen.

La desavinença amb el marquès. — Aquella desviació de l'almoiner va desplaure profundament al seu ric mecenes. Des d'aquell punt es palesaren la incompatibilitat de llurs caràcters i estils, que restaren ara ben perfilats. Tenim proves que l'actitud imprudent del capellà preocupà força el marquès —respetuós i submís al magisteri eclesiàstic—; en les lletres que li escriví des de Madrid, en dates 6 i 30 de març de 1893, li féu serioses advertències sobre el camí errat que seguia, el qual va atribuir a un trastorn mental. Davant la tossuderia de Verdaguer, el marquès adoptà una actitud inhibidora. «Yo no había de discutir con él acerca de moral ni de teologías», digué més endavant al P. Blanco Garcia. Per a don Claudi, advocat, aquella era, ben clara, una qüestió de disciplina eclesiàstica, i és ben significatiu que adrecés mossèn Cinto al doctor Estalella, que havia estat mestre seu de Dret canònic. Aquest criteri, encertat o no, el va mantenir fins a la fi.

Al punt que arribaren les coses, el marquès tingué tant d'interès com el doctor Català perquè el capellà-almoiner fos cridat a la diòcesi de Vic. A més de la raó exposada, és evident que en tingué altres dues: la distribució no prou satisfactòria de les almoines i la situació anòmala creada dins el palau de Portaferrixa.

Es va propassar mossèn Cinto en les funcions d'almoiner? — Les quantitats que repartí eren consignades en un registre, i l'escrupolositat seva en això, que serà ben palesa el dia que es publiquin les llibretes, exclou qualsevol sospita d'irregularitat o malversament. Per als qui el titllaren de pròdig, Verdaguer recordà, oportú, que ell no disposà mai de la clau de la caixa del marquès. I en tot cas, si hi hagué prodigalitat, ell resultà ésser-ne també víctima, perquè és cert que, no satisfet amb donar els diners del marquès, recorregué als propis estavis i, darrerament, a l'endeutament amb moltes persones.

Hi ha indicis que el marquès íntimament no aprovà la manera de fer les caritats de mossèn Cinto, per bé que no li'n fes mai cap retret, de segur pel respecte que l'almoiner li mereixia. Així, en les declaracions fetes al P. Blanco Garcia féu al·lusió a «la distribución poco circunspecta de las limosnas, cosas», es referia també als exorcismes, «sabidas y muy comentadas en todo Barcelona». Evidentment, els dubtes hagueren d'ésser sobre l'eficàcia de la caritat tal com era exercida —potser, a parer del marquès, sense prou discriminació— per Verdaguer. I el dubte hagué de créixer quan va saber que el capella es desencarrilava amb els exorcismes i que al confessorari explotaven els seus sentiments. L'orientació del marquès de Comillas vers l'acció social catòlica devia representar, fins a cert punt, una rectificació de la pràctica de la caritat per l'almoina seguida fins llavors exclusivament.

Hi havia també l'altre motiu greu: la situació creada pel capellà-almoiner dins la mansió de Portaferrixa. El marquès era informat pels seus familiars, els quals es lamentaven que mossèn Cinto hagués convertit el sever casal en escenari de les seves «excentricitats». El palau estava tot trasbalsat des del

dia que Verdaguer hi va introduir certes persones de la «casa d'oració». El P. Piñol no s'estava d'entrar i sortir portant fins a l'habitació de mossèn Cinto gent que necessitava els auxilis materials i espirituals de l'almoïner-exorcista. Aquell moviment d'indigents desconeguts dins el casal prengué, segons sembla, bastant increment.

Com va veure Claudi López les llibertats del seu capellà? — Ell mateix dirà que ho va tolerar i procurà que els familiars seus ho toleressin. Sens dubte vegé cap a on l'empenyia mossèn Cinto: que el seu palau, el mateix que la seva fortuna i fins ell, fossin per als pobres. Quant a això, com en la qüestió del repartiment de les almoïnes, cap retret no podia fer al capellà; i de fet, en les cartes no li parlà mai de les queixes que rebia. Val a dir que Verdaguer, si d'una banda es prengué llibertats que de segur no s'hauria pres si el marquès hagués residit a Barcelona, d'altra insistí mantes vegades a pregar a ell i a la marquesa que tornessin a la ciutat dels comtes, on era indispensable —els deia— llur presència per a practicar-hi la caritat en gran escala. Don Claudi escoltà les queixes dels seus: potser entengué que no podia exigir el sacrifici de tots. I reconegué que la situació creada per l'almoïner no devia continuar.

Fou un comiat sense acomiadament. El bisbe de Vic, doctor Morgades, hagué de complir l'encàrrec ingrát d'emportar-se'n mossèn Cinto a la diòcesi de naturalesa, dient-li, per tota explicació, que era convenient que reposés una temporada al palau episcopal. Amb les més bones intencions, pensant fer-ho de la millor manera, hom no va ésser prou franc amb el capellà exorcista, donant-li així peu perquè pogués dir que va ésser tret del seu destí barceloní amb engany.

El fracàs de la «missió divina». — Quan mossèn Cinto va comprendre que hom l'havia tret per sempre de Barcelona i que ja no era almoïner dels Comillas, amb el cor vessant d'amargor, va escriure a don Claudi —23 de juny de 1893— aquella carta que ens aclareix tantes coses dels seus afanys i il·lusions de caritat frustrats. En aquest important document mossèn Cinto fa referència, tot admetent el fracàs, a una missió divina que ell compliria a casa López. «Una sola pena tinc —diu—, en que no puc tenir alegria, y és la de que no s'ha fet, en lo que V. sap, la voluntat de Déu. Per això, especialment, Déu m'havia tret de la plana de Vic, que jo no pensava deixar... Vosté *motu proprio* hauria fet lo que Déu volia, com ja havia començat mes sos consellers, considerant-me poeta, pecador i miserable, l'han distret de mos consells, que ja coneix V. que no són meus, oblidants que Déu, com nos diu en la Sagrada Escripura, es val dels petits i dels malalts per confondre als forts i als grans».

En cap altre lloc no havia parlat d'aquella missió divina. Quina era «la voluntat de Déu» que el marquès s'havia resistit a obeir? Què, allò que li va aconsellar? Vet-aquí un secret que no revelaren mai mossèn Cinto ni el marquès. Sabent, però, el concepte franciscà que l'almoïner tingué de la caritat i que en aquell període àlgid de misticisme predicava amb l'exemple, i, per altra part, havent vist en el marquès fusta de sant, quina altra cosa podia

aconsellar-li sinó la donació als necessitats del que posseïa, i qui sap si de la mateix persona? Era significatiu que el P. Goberna hagués censurat l'almoïner per haver aconsellat la separació a la marquesa, per bé que mossèn Cinto negà tal cosa. I noteu que aquest, per a la carta que adreça a la marquesa tres mesos abans proposant-li una dedicació més intensa a la caritat i fins i tot l'adopció d'infants pobres, tindrà més tard (*En defensa pròpia*) un comentari de to planyívol, que revelava també la seva pregona decepció: «Mai —diu—, millors intencions s'han vist més mal judicades que les de ma carta a la Marquesa; mai ideals més bonics s'han vist trepitjats més cruelment. Mon somni, o si es vol, ma poesia a la Caritat, me valgué la nota de poeta somniador, de utopista i de visionari.»

La virada del marquès en les activitats caritatives. — Per a mossèn Cinto, que no dubtava dels sentiments cristians del marquès, la girada d'aquest va ésser quelcom inexplicable: no hi trobà altra explicació que la d'unes influències desviatòries estranyes, que va atribuir als consellers que Claudi López tenia des que residia a Madrid i que li semblà comprovar quan va ésser a Comillas per a la inauguració del seminari pontifici.

Altrament, mossèn Cinto no anava errat del tot. Una nova orientació en les activitats caritatives del marquès tingué lloc per aquell temps. La nova etapa no representava, però, l'abandó de les empreses pietoses, com mossèn Cinto temé: des d'aleshores, l'esperit de caritat de López, enfocat vers l'acció catòlica, seguiria viarany diferents als postulats per l'almoïner. Quan a les causes o influències que hi jugaren, venien de lluny i d'enlaire. Qui havia de fer canviar al marquès no eren els jesuïtes —obsessió de mossèn Cinto que la realitat no justifica prou, per bé que no es podien negar certes coincidències—, sinó els Congressos Catòlics de València i Tarragona, la peregrinació obrera a Roma i, pedra fonamental de tot, l'encíclica *Rerum Novarum*, apareguda dos anys abans. I posats a donar noms, caldria esmentar els de les supremes jerarquies eclesiàstiques, l'arquebisbe Sancha i el propi sant pare, Lleó XIII, del qual López rebé personalment l'estímul més fort per a acabar la croada social a Espanya. Des d'aleshores mossèn Cinto i el marquès de Comillas representarien dues versions o tendències de la caritat cristiana, per bé que en el fons es complementaven; la del marquès, que seguia el camí obert per la *Rerum Novarum*, tot just llavors històricament naixia en el món catòlic.

El «desterro» de la Gleba. — Allò que va entristir mossèn Cinto, més que la nota de boig o pròdig, segons ell, fou veure fracassada la seva missió a casa dels López. Ell, no renunciaria pas a seguir aquells ideals seus i la causa dels pobres i desvalguts.

No fora concebible el període místic llevatà sense una important, decisiva participació de la tercera virtut teològica. Ja no era almoïner de ningú, i fer caritat pel seu compte li costaria molt de sacrifici i una gran abnegació, no tenint altre ingrés que el de la missa. Que portés de Barcelona tota la puixant empenta caritativa i que, d'altra banda, es trobés sobtadament privat dels poderosos mitjans, es pot dir que això va constituir el nucli de la seva tragè-

dia glevatana, si hi afegim la incomprensió episcopal, que no trigà a produir-se. És cert que les necessitats que veia, estant a la Gleva, eren no res comparades amb les que li tocà presenciar cada dia a Barcelona; però ell de tot arreu en veia sorgir.

Es poden assenyalar dues etapes de caritat en el període glevatà. Al principi, mossèn Cinto s'adaptà a la limitació del modestíssims mitjans amb què comptava. Més endavant, no conformant-se amb això, esdevingué neguitós i turmentat per tal de trobar, com i a on fos, els cabals que li permetessin d'alleujar les necessitats que se li manifestaven, mirant altra vegada a Barcelona, puix cregué que era indispensable tornar a practicar-hi, amb tota urgència, la critat, en gran escala, interrompuda: una altra vegada, la missió l'enlluernarà; i l'endeutament econòmic, al qual recorregué repetides vegades, es convertí en un mitjà lícit per als fins de caritat. Es pot fixar l'inici d'aquesta segona etapa glevatana a començ de l'hivern del 93, coincidint amb els gravíssims successos socials de Barcelona.

Aquest aspecte barceloní de l'època de la Gleva, difícil i complicat, no fou comprès pel doctor Morgades, i n'hauríem sabut poca cosa si no fos pels articles d'*En defensa pròpia*. Sabem ara que a la Gleva mossèn Cinto seguia tenint la ment i el cor en els barris humils de Barcelona, en les habitacions dels pobres i malaits oblidats de tothom. Pels seus confidents va saber que les almoines de casa López havien minvat tant des del dia que en sortí, que gairebé s'havien estrocat del tot. Diu ell mateix que aquella supressió de caritat li produí més pena que tots els mals que ja li havien vingut i fins que els que havien de venir-li.

La confirmació dels vaticinis. — Providencialista cent per cent com era, no trigà a veure confirmada pels esdeveniments «l'equivocació» del marquès. En efecte, a la tardor, quan no feia mig any que havia sortit de Barcelona, s'hi produí l'esclat d'anarquisme que encara avui ens esgarrija: primer fou la bomba llaçada per Paulí Pallàs en una parada militar, que va ferir el general Martínez Campos i el seu estat major; dies més tard, una altra bomba, de terrible efecte mortífer, la bomba inoblidable, la del Liceu. Aquelles violentíssimes demostracions anarquistes produïren una commoció general, però sobretot en mossèn Cinto. Els seus temors es confirmaven, la seva creença s'enrobustia. Ell havia vist venir i profetitzà aquells flagells: *eren la conseqüència natural d'haver-se suprimit l'almoïna.*

En *En defensa pròpia* es playnerà que hom no l'hagués escoltat i que no es posés en pràctica allò que ell tant aconsellà als marquesos. «Quantes vides», dirà, «hi ha segades per no haver-ho fet? Quants mals s'haurien evitat!... Recordeu que Barcelona i son barri de Sant Martí de Provençals foren una temporada el centre de la terrible i espantosa secta, de manera que el bé que s'hagués fet aquí, hauria irradiat a totes bandes, i el mal que aquí s'hagués aturat s'hauria estalviat a tot lo món». Heus aquí un altre text confirmatori del mateix: «Jo que no crec en la casualitat, he hagut de fixar-me molt especialment en la supressió de certes almoines... Lo malalt s'aggravava i li suprimiren lo reconstituent o elixir miraculós, justament a l'hora que en tenia més

necessitat, i naturalment la malaltia pujà a sa crisi més aguda i Déu no ajut fins que Barcelona n'estarà ben curada». És palès el convenciment de Verdaguer que la solució del problema social havia de venir primordialment de la caritat, presa en l'acceptació més elemental de socórrer i afavorir el desvalgut amb l'almoïna.

Interpretació verdagueriana de la caritat. — Ens trobem davant l'exemple més característic, potser, de la interpretació de la caritat per mossèn Cinto. Aquesta es distingiria per l'acció individual i indiscriminada, sense mirar a qui es fa el bé, havent-n'hi prou que es demostrï la necessitat, ni si el bé és insignificant o insuficient. «Les fondes llagues socials, sols la caritat les pot cloure», dirà. «Lluny de mi», reconeix, «pensar que l'almoïna de Comillas les havia de cicatritzar totes i que havia d'abastar per donar medecina per tot els mals». Però ell esperava molt de l'eficàcia del bon exemple. «Lo bé, una gota que sia, sempre fa bé i en crida d'altre; d'aquí ve l'adagi: «A on vas, bé?, A on més ne sé; i aixís com lo mal, per petit que sia, ajuda a perdre, lo bé més insignificant ajuda a salvar a l'individu i fins a la societat mateixa... Mirau com l'exemple de Sant Vicenç de Paül i el de Sant Francesc fan bé encara avui a tots los pobles i en faran mentres hi hagi món.»

«Lo bé fa la caritat», diu també, «és incalculable: tot seguit s'estableix una corrent d'amor entre el benefactor i sos afavorits; al voltant d'aqueixos se fa una atmosfera d'agraïment i de bondat de la que participen los parents, los amics, lo veïnat i el barri, i, com de la tenda d'un especier, si no tots se'n duen les espècies, tots participen de la bona olor.»

Tot l'article titulat *La caritat, d'En defensa pròpia*, és fonamental per a escatir el sentit evangèlic i franciscà que mossèn Cinto donà a aquella virtut. També és orientador el volum *San Francesc*; en la poesia *Les tres regles*, diu «Ab lo bé s'atura el mal; la mar, ab granets d'arena».

L'almoïner tenia també presents, puix les esmenta repetidament, les paraules de Lleó XIII: «D'una abundosa efusió de caritat és precís esperar la salvació del món», com també la recomanació que el papa feia a la clerecia, en l'encíclica sobre la qüestió obrera: «Que els ministres sagrats... treballen ab tot son poder per la salut dels pobles i per damunt de tot s'apliquen a alimentar en si matexos i a fer nàixer en los altres la caritat, reina i senyora de totes les virtuts».

La rèplica del marquès a la bomba del Liceu. — És obvi que la interpretació de mossèn Cinto no coincidia, en l'enfocament del problema social, amb la que es podia considerar oficial de l'Església, i en la qual participaven, de manera ben destacada, ensems el marquès de Comillas i el doctor Morgades. La rèplica, podriem dir, del marquès a la bomba del Liceu fou, a una distància de sis mesos, la peregrinació obrera a Roma, amb motiu del jubileu sacerdotal de Sa Santedat. Esclatant manifestació de la naixent acció social catòlica espanyola en la palestra internacional: *divuit mil obrers*, portats en vaixells a Itàlia, s'agenollaren als peus del papa dels obrers, l'autor de la *Rerum Novarum*. Diu que el govern italià, alarmat pel preparatiu de la peregrinació, demanà explicacions al d'Espanya, tement que es preparava una croada

d'alliberament del papa. La peregrinació va ésser organitzada per Claudi López, per encàrrec del Congrés de València, i es pot dir que gairebé fou subvencionada totalment per ell; en un milió i mig de pessetes hom calculà la seva contribució. En aquella avinentesa, Lleó XIII li va concedir la gran creu de Crist, i en una audiència privada li donà proves d'afecte paternal i el va persuadir a dedicar totes les forces a l'acció social.

La peregrinació fou un episodi força important en la vida de Claudi López, però en la llista de realitzacions socials, havia d'anar seguida de moltes altres: fundacions de patronats obrers i de cercles d'estudis a Barcelona i a Madrid, de colònies obreres en les seves grans indústries i d'un banc, també obrer, fins i tot d'un Sindicat, el primer que tingueren els obrers catòlics a Espanya; autor del reglament dels Congressos Catòlics i president de la Junta Central dels Congressos, càrrec suprem que representava la màxima prova de confiança i reconeixement, car la Junta obrava amb l'autoritat delegada dels bisbes i del cardenal primat.

Mossèn Cinto, mentalitat fossilitzada?— No estava d'acord, doncs la realitat amb els plans de mossèn Cinto per una pretesa remissió de l'esperit caritatiu i de justícia de Claudi López. Emprant una expressió del mateix capellà-poeta, es pot dir que «el bé es feia d'altra manera». Es feia amb més eficàcia? Heus aquí la qüestió. Un sociòleg catòlic hauria respost dient que, de sant Vicenç de Paül ençà, els temps havien canviat, i que s'imposaven fórmules noves per a remeiar la trista condició dels indigents. Existia un problema social que havia plantejat amb cruesa el món obrer: aquest, alligonat pel socialisme, no volia sentir parlar de caritat i menys d'almoïna, i exigia que abans de res se li fes justícia.

Si el que resta dit ens ajuda a explicar moltes coses, la posició del bisbe de Vic —identificat plenament amb la labor i les conclusions dels Congressos Catòlics, i compartint i estimulant tothora l'orientació social del marquès de Comillas— és no menys aclaridora d'accions immediates en el problema de mossèn Cinto.

Hi ha motius per a creure que, tant el doctor Morgades com Claudi López, consideraren retardada la mentalitat del capellà-poeta ara, quant a la solució de la qüestió social obrera amb l'almoïna, igual que abans respecte els exorcismes. Mossèn Cinto fóra una ment fossilitzada, un somniador que vivia encara en segles passats, i no cal dir que «sus errores y sus temeridades de querer resolverlo todo sin contar con medios para ello» —són paraules de Morgades— constituïen una prova més de la feblesa mental que patia.

Contribuí en gran manera, a parer meu, a formar tal criteri l'actitud desorbitada que adoptà mossèn Cinto, com a reacció o rèplica també als fets anarquistes de Barcelona i a la supressió de l'almoïna pels López; aquella actitud fou interpretada per ells d'una manera inadeguada.

El capítol de les imprudències no era clos encara. — Ja hem vist la impotència econòmica de mossèn Cinto, estant a la Gleba, per satisfer el deler caritatiu que el consumia. Heus aquí, però, que un passat mal liquidat, un problema no resolt quan cessà en el càrrec d'almoïner dels López —el dels

deutes— li va donar l'oportunitat desitjada, el mitjà de fer-se amb recursos econòmics. En efecte, al poc temps d'estar a la Gleva, les persones que li havien deixat diners els hi reclamaren; s'escaigué el termini d'uns pagarés força importants. Mossèn Cinto hagué de demanar ajut al marquès i al doctor Morgades —que no en sabien res d'aquells endeutaments—; en mala hora ho feia: Claudi López es trobava absorbit per la peregrinació, i el bisbe, preocupat per saldar, ell també, el deute que arrossegava amb motiu de la costosíssima restauració del monestir de Ripoll. Mossèn Cinto aleshores, per tal de pagar el deute, n'assumí d'altres; veié que encara trobava crèdit en persones caritatives de Barcelona. I passà allò que havia de passar: que la major part d'aquells diners bestrets, en comptes de servir per a pagar deutes urgents, anaren a parar a mans de gent que ho necessitava.

Els advertiments del bisbe Morgades perquè no augmentés els deutes foren en va. L'almoïner va reincidir manta vegada. En una controvèrsia amb el seu prelat, va sostenir convençudament que els drets de la caritat tenien tota preferència, i que àdhuc calia posar-los per sobre dels de la justícia. Amb desesper del doctor Morgades, mossèn Cinto va continuar lluitant entre la caritat i els deutes, augmentant els darrers.

La mesura contraproductent. — Intenció de pagar, no hi ha dubte que la tingué sempre, mossèn Cinto, i tot fa pensar que el fet que veié el marquès disposat a satisfer les quantitats manlevades va fer que abusés d'aquell recurs. Potser entengué que era una manera indirecta d'obligar don Claudi a dedicar encara sumes importants a l'almoïna estroncada, que tan necessària era en opinió seva. Si fou així, el bisbe, que tenia el punt de vista en la prioritat de la justícia o sigui, de pagar abans que res els deutes, hagué de comprendre el joc del capellà-poeta —però no, per desgràcia, la intenció—, i no ha d'estranyar-nos massa que el volgués tallar. La manera d'aconseguir-ho pensà que era desenganyant-lo de tota esperança d'ajut de part del marquès. Aquesta mesura probablement va ésser més desastrosa que allò que es proposava remeiar, si tenim en compte que era interposar un mur en l'afecte que de feia temps es tenien el marquès i el capellà, quelcom susceptible de convertir-se en una prova d'intolerable intromissió en les relacions privades de dues persones lligades per anys de noble amistat i convivència. Una política de tal mena acabà fent desesperar mossèn Cinto.

No hi ha dubte que els deutes constitueixen un capítol importantíssim en la vida del capellà-poeta. Si mirem les conseqüències, potser ho és tant com el dels exorcismes. Resultat de la folia divina de mossèn Cinto, aquest va recordar a don Claudi, en una lletra, que els deutes no els havia adquirit per a vi no per cap altre vici, sinó per a fer el bé. És trist pensar que, amb motiu del endeutaments, tota la bondat i tot el místic candor del capellà-poeta foren exposats a la befa i proporcionaren a força gent un argument més per a demostrar que la beneiteria no li era pas atribuïda d'una manera gratuïta.

La família Duran, obra de caritat ineludible. — El pitjor va ser que hi hagués pel mig la família desemparada, esdevinguda la família afavorida o socorreguda, que el bisbe i el marquès cregueren fermament que explotava a

mossèn Cinto. El P. Pacífic de Vilanova, amb visió clara a parer meu, digué coses molt justes i ensem caritatives, de la família Duran. Ens cal creure que ella representà per a mossèn Cinto una obligació moral fortíssima, un deure de caritat preferent que amb cap excusa no podia passar per alt.

L'adhesió del capellà a la susdita família restaria explicada, sense altra dificultat, dins l'enfocament de la caritat, si admetem: que el sosteniment d'aquella llar era l'obra caritativa personalíssima i més meritòria, en opinió de l'almoïner, per haver-la realitzat amb recursos propis, al marge de l'almoïna del marquès; i que el fer que, a la mort del cap de família, mossèn Cinto responent a una recomanació angoixosa, l'hagués salvada de l'ensorrada fatal, l'enorgullia.

Ara bé, quan el capellà es trobà a la Gleba separat del càrrec i sense recursos, un altre que no fos ell hauria considerat extingida l'obligació moral del manteniment de la família, per manca de mitjans materials per a complir-la. Però hauria estat impropï de mossèn Cinto pensar així. Ell degué plantejar-se la qüestió tot fent-se una interrogació torturant com aquesta: permetria que s'ensorrés *també* aquella obra de caritat, tinguda per ell com la més completa i perfecta de totes?

La ceguesa del doctor Morgades. — És prou sabuda l'actitud episcopal enfront de donya Deseada. Considerant nefasta la influència de la vídua, a la qual va atribuir els endeutaments i altres coses desorbitades que feia Verdguer, així com ja havia gairebé aconseguit que aquest es desenganyés del marquès, féu el possible també perquè rompés amb la família Duran. No ens ha d'estranyar que tant mossèn Cinto com donya Deseada es prenguessin malament les reiterades mesures o intents en tal sentit; potser la més desastrosa, ensem que enutjosa per al capellà custodi del santuari, encarregat de portar-la a terme, fou l'entestament a fer fracassar les entrevistes les vegades que la vídua anà a la Gleba.

Poc pensava el bisbe que tots els esforços per a separar la planta parasitària eren com cops de destrall que tocaven la part més viva i sensible de l'arbre de la caritat de mossèn Cinto. No comprengué que la família fóra la darrera cosa —la darrera obra caritativa— que aquell abandonaria. L'encegament a veure només que la família i no veure l'obra que el místic capellà realitzava, de quants jorns d'afflicció i de desesper va ésser causa!

Hi hagué encara el doble episodi —les declaracions de Simona Aparicio, serventa de la vídua, i la hipoteca de la finca dels Penitents atorgada per mossèn Cinto a favor de donya Deseada— que féu que el doctor Morgades concentrés l'animadversió envers ella, en convèncer-se que tots els esforços per a la separació havien estat debades. El bisbe no poqué contenir l'esclat de la indignació produïda per aquells fets, i el palesà en una severíssima amonestació, la més dura de totes, que el capellà-poeta hagué d'escoltar (diada de sant Joan de la Creu, 24 de novembre de 1894). Des d'aquell jorn, es pot dir que les relacions entre el súbdit i el prelat quedaren malmeses per sempre més.

La ferida més dolorosa de totes: la incomprensió. — Mossèn Cinto va restar tan adolorit de les fortes paraules, que estigué dies sense anar al palau

episcopal, i escriví al doctor Morgades —diada de la Puríssima— aquella carta tan colpidora, que és el clam més trist i desconhortat de Verdagner davant la incomprensió. «Fora fou l'embestida de Vostra Senyoria lo dia de Sant Joan de la Creu!», comença. Anant implícita en la increpació «l'honra de tres criatures», segueix dient, «que son pare, que és al cel i per cert que me coneixia més que Vossència, que féu encomanar en l'hora de la mort i demanar que no els deixés, jo no puc callar en consciència». Mossèn Cinto escriví aquella carta *ex abundantia cordis*, i en el cor abundava l'amargor; l'amargor era produïda perquè el bisbe havia fet cas de dues dones —la serventa i l'acompanyant—, «dues prostitutes» és l'expressió de mossèn Cinto, més que no pas d'un sacerdot «que ha deixat honors, vanitat, béns i vanaglòria, llocs, canongies i capellanies reials, per acostar-se, no sia més un pas, a Aquell que fou venut per trenta diners».

I no sols el doctor Morgades. En relació també amb les declaracions de la seventa i la hipoteca, es produí la desagradable intervenció dels dos cosins —Narcís Verdagner i mossèn Joan Güell— que ostensiblement es posaren al costat del doctor Morgades, reconvenint mossèn Cinto per l'adhesió a la família Duran.

Aquells esdeveniments assenyalen uns instant crucial en el conflicte. Allò va unir encara més Verdagner amb la família Duran, per solidaritat, víctimes d'incomprensió ensems. La vídua —que havia estat bescantada, no ho oblidem— lluitaria contra el doctor Morgades i el cosins per raons semblants a les de mossèn Cinto.

Una obsessió fixa: l'almoïna. — Si Verdagner tingué en la darrera etapa de la seva vida un dèria, fou la de l'almoïna. Aquella obsessió constant i la palesa rectitud interior seva expliquen moltes coses, però sobretot, a parer meu, l'actitud arborada d'indignació, autoreferent i escometedora d'*En defensa pròpia*. És innegable que cometé greus imprudències. I probablement perquè semblaren massa extremats aquells actes caritatius i havent-hi encara la presumpció que patia un desequilibri mental, els seus superiors no arribaren a convèncer-se de l'autenticitat de les demostracions de virtut, segons els fets demostraren: en la follia de caritat hi haurien vist sols la follia.

Resta inadvertit, d'aquesta manera, el sentit de la missió o l'ideal de caritat que l'almoïner havia abraçat i que vingué realitzant a Barcelona i en l'època del «desterro». Com a conseqüència d'aquella visió curta, hom no va valorar el potencial incontenible d'abnegació i de sacrifici, que només busca-va una canal per on discórrer, no satisfent prou al capellà la de la poesia.

Sortosament per a Verdagner, el poeta i el capellà es complementaven, i allà on no arribaria l'un, va arribar l'altre. Aquesta és la sort dels poetes, dels grans poetes. Allò que mossèn Cinto hauria volgut ésser, i que poc faltà perquè fos, ens ho deixà en un espill perenne que reflecteix meravellosament la imatge del *poverello*, el poema *Sant Francesc*, l'ideal de perfecció que, no hi ha dubte, ell va intentar realitzar.